

közölt novelláiban jelentkeztek először. A hozzászóló kifogásolta azt is, hogy Elbert nem mindég a valódi problémákat ragadja meg, s különösen nem azokat, amelyek nálunk is felvetődnek (pl. elidegenedés), vagy amelyek elemzése segítené a magyar irodalomelmélet s kritika eszmei tisztulását. Végül az előadó egy tévedését korrigálta: Szolzsenyicin „Iván Gyeniszovics egy napja” című regénye nem lehet példája az új típusú pozitív hős ábrázolásának.

A háromnapos, sikeres vándorgyűlés *Wéber Antal* főtitkár zárószavaival végződött.

Összefoglalta: *Pálmai Kálmán*

Tanulmánykötet a magyar—német irodalmi kapcsolatok történetéből

A berlini Német Tudományos Akadémia Nyelvi és Irodalmi Intézete (Institut für deutsche Sprache und Literatur) és a MTA Irodalomtörténeti Intézete kétoldali szerződés alapján, közös munkával kötetet készít az magyar—német irodalmi kapcsolatok történetéből, amely német nyelven jelenik majd meg a berlini Akademie-Verlag kiadásában. A kötetet szerkesztő bizottság jegyzi, ennek tagjai német részről *Leopold Magon*, *Gerhard Steiner* és *W. Ifgang Steinitz*, magyar részről *Szabolcsi Miklós* és *Vajda György Mihály*. A tanulmányok végig haladnak a kapcsolatok történetének egyes pontjain a humanizmustól kezdve napjainkig, a magyar—német szocialista irodalom kapcsolatáig, részben új anyagot bemutatva és feltárva, részben a marxista módszer segítségével új megvilágításba helyezve a már feltárt, de helytelenül értékelt vagy nem kellő történeti összefüggésbe helyezett anyagot. Ezzel irodalomtörténeti kutatásunknak egy régebben oly virágzó és irodalmunk történetének megértése szempontjából oly fontos területe talált szervezett folytatásra (bár ennek csupán a kezdeteiről beszélhetünk), a legjobb hagyományok tiszteletben tartása és ugyanakkor az elavult politikai szempontok kritikája alapján. A Német Demokratikus Köztársaság kutatóinak és a magyar kutatóknak gyümölcsöző együttműködése ellensúlyt képez azokkal a nem egyszerű felszínre bukkanó törekvésekkel szemben is, amelyek Münchenből, Stuttgartból vagy más helyről irányítottan a népek közötti történeti kapcsolatok kutatását nem a békés jövőre, sokkal inkább Kelet- és Közép-Európa jelenlegi berendezkedésének revíziójára futtatják ki.

A humanizmus és a reformáció irodalmi kapcsolatai köréből a kötet *Gerédy Rabán* tanulmányával kezdődik, mely a német közvetítés szerepével foglalkozik Janus Pannonius világhírének kialakulásában. *V. Kovács Sándor* a Sodalitas Litteraria Danubiana magyarországi vonatkozásait mutatja be, *Borzák István* Melancthon ihlető szerepét elemzi a magyar reformáció irodalmában. Ebbe a tárgykörbe kívánják felvenni a kötet szerkesztői *Turóczi-Trostler József* „Szenczi Molnár Albert Heidelbergben” c. kiváló tanulmányát, melyet a német tudományosság még nem ismer, s mely méltóképpen reprezentálná a magyar germanisztika e nagy mesterének munkásságát. Mintegy átmenetnek tekinthető a következő korszakhoz *Karl-Heinz Jügelt* közleménye a jénai egyetem könyvtárában talált XVII. és XVIII. századi magyar nyelvű alkalmi költeményekről, az egyetem által elfogadott disszertációkhoz készült ún. „gratuláns”-versekről, amelyeket fakszimilében is bemutat.

A kötet számos tanulmányt közöl a német felvilágosodás és klasszicizmus magyarországi kapcsolatainak történetéből, abból a korszakból, amelyben a német irodalom ihlető hatása a legerősebb volt Magyarországon. *Sziklay László* a magyar—német—szlovák kultúr-közvetítés módszereire mutat be példákat a XVIII—XIX. század fordulóján, felvázolva e folyamat elvi kérdéseit is. *Némedi Lajos* a német felvilágosodás példa-szerepéről értekezik a magyar felvilágosodás írói számára: egyaránt ismertette a példa ihlető és az ellenkezés kiváltása által serkentő hatását. *Szauer József* Kazinczy klasszicizmusának sajátosan önálló természetét elemzi a német klasszikus irodalommal való szembeállítás során. *Walkó György* rekonstruálja és értelmezi Toldy Ferenc látogatásának körülményeit Goethénél. *Hajdu Helga* Goethe magyarországi utóéletének egy érdekes, ismeretlen részletét mutatja be. *Dümmerth Dezső* eredetileg e kötet számára írt tanulmányában filológiailag megalapozva tárja fel Herder nevezetes „jóslatának” eddig nem ismert forrását; *Gerhard Steiner* a magyar népdal németországi befogadásának kezdeteit mutatja be új anyagon, ennek megvilágításában az eddigigől eltérő módon értelmezve Herder „jóslatát”. *Hans Henning* és *Vizkelety András* közös tanulmánya a rendkívül gazdag német almanach-irodalom magyar vonatkozásait állítja össze; *Tőrökné Erdélyi Ilona* a „Junges Deutschland” az eddig ismertnél sokkal korábbi kapcsolataira derít fényt. *Eva Hermann* Táncsics „Szabadságról nézeti egy rabnak” c. könyvének lípesei kiadástörténetét írta meg a korszak kiadástörténeti és cenzúra-politikai vonatkozásainak keretében; *Mádl Antal* bemutatja Karl Beck, magyar—német irodalmi közvetítő alakját; *Kunszery Gyula* Ernst Moritz Arndt magyarországi látogatását értékeli, kitekintve a német

romantika magyarság-képére; *Mályuszné Császár Edit* a német drámai irodalom magyarországi elterjedésének irányvonalát vázolja föl 1867-ig. *Horváth Károly* a magyar romantika, főleg a korai romantika német vonatkozásait foglalja össze és értékeli Toldy Ferenc kiadatlan levelezésének felhasználásával; *Lukácsy Sándor* Engels legkorábbi feltűnéséről mutat be érdekes, új, korai adatokat a magyar publicisztikában; *Kiss József* a magyarországi német sajtó Petőfi-kritikájáról ad összefoglaló képet a szabadságharcig, újabb adatokat szolgáltatva Petőfi németországi népszerűsítéséhez. A kapcsolatok történetének 1848/49-ig tartó szakaszát *Manfred Häckel* tanulmányával végződik, mely a magyar szabadságharc egykorú visszhangját tárja föl a német irodalomban számos ismeretlen adat, vélemény és irodalmi emlék alapján.

A század második feléből *Barta János* tanulmánya von tipustani analógia alapján érdekes és mélyreható párhuzamot a korai magyar realizmus és a német irodalom ún. „költői” realizmusa között; *Komlós Aladár* Schopenhauer, Nietzsche és a századvégi magyar líra kapcsolatait elemzi szép költői anyagon: *Szent-Iványi Béla* pedig Adolph Kohut pályaképét, újságírói tevékenységét és magyar—német irodalmi közvetítő szerepét vázolja föl. A XX. század polgári irodalmából *Halász Előd* tanulmánya foglalkozik Thomas Mann magyarországi kapcsolataival. *Satyámosi Miklós* sajtó és közvetítés-történeti tanulmánya a „Frankfurter Zeitung” kulturális rovatának szerepét tárja föl a Weimari Köztársaság idején St. J. Klein szerepének központba-állításával. E tanulmány anyaga átmenet a közzetkező témakörbe.

A kötet utolsó súlypontját a magyar német szocialista irodalom kapcsolatai képezik. E tárgykörben *Illés László* tanulmánya a magyar szocialista emigráció németországi szerepének kezdeteivel foglalkozik, a történeti és elvi szempontokat Lékai János tevékenységének megvilágításával zárva; *Díószei András* az emigránsok közül Gábor Andor németországi éveit mutatja be; Szabolcsi Miklós tanulmánya Balázs Béla németországi emigráns korszakát dolgozza föl, kiemelve ennek jelentőségét Balázs Béla fejlődésében is; végül a kérdés másik oldalának, a német szocialista irodalom magyarországi történetének keretében *Vajda György Mihály* bemutatja Johannes R. Becher és Bertolt Brecht magyarországi befogadásának állomásait.

A kötet sokféle szempontja és aránylag gazdag anyaga, valamint számos, kifejezetten új eredménye azzal biztat, hogy hozzá fog járulni mind a német, mind a magyar nemzeti irodalomtörténet perspektívájának tágításához, továbbá fokozni fogja azt az érdeklődést, amely irodalmunk iránt mainapság éppen a német irodalmi életben is megnyilvánul. Magának a kötetnek tudománytörténeti folytonosságát és új szemléletét egy bevezető tanulmány fogja megvilágítani, mely a kapcsolatok történetének fővonalait hivatott felvázolni. (V. Gy. M.) Ez egyúttal tudatosabbá tenné az olvasóban azokat a korszakokat és mozzanatokot is, amelyeket a kapcsolatok történetéből a jelen kötet nem képvisel kellő súllyal: így például a német filozófiai gondolkodás magyarországi szélesebb visszhangját, a XIX. század második felének és elsősorban a XX. század polgári irodalmának érintkezését, valamint a magyar és a német szocialista irodalom kölcsönhatásainak történetét, amelyet annál is fontosabb volna teljes terjedelmében és mindkét oldalról feltárni (amint ez a munka Waldapfel József és mások, elsősorban *Illés László* eddigi és most készülő tanulmányaival és összefoglalásával megindult), mivel a magyar—német irodalmi érintkezések hosszú történetében ez az első olyan korszak, amikor nemcsak főleg egyoldalú német ihletésről és magyar befogadásról, asszimilációról van szó, amelyet csak olykor és alkalm szerűen szakít meg egy-egy Magyarországról kiinduló serkentő hatás, hanem amikor valóságos „kölcsönhatásról” beszélhetünk, kétoldali átadásról és átvételről, aminek a német szocialista irodalom fejlődésében és kialakulásában éppúgy megvan a maga nyoma, mint a magyaréban.

A jelenleg összegyűlt anyag mennyisége elképzelhetővé teszi, hogy a kiadás korlátozott terjedelme miatt esetleg nem is fog minden elférni benne. Ez a tény azt bizonyítja, hogy a kötet a magyar kutatók körében érdeklődést keltett, de a német fél részéről sem maradt visszhangtalan — ami a kutatási irány életképességét mutatja és folytatására ösztönöz.

Vajda György Mihály